

Vekâyi'u'l-Fuzalâ

Ayşe AVŞAR*

Ankara Üniversitesi

'Aceb mi olsa bu mecmû'a genc-i dürr-i tuhaf
Nüviştedür safahâtında vâsf-ı pâki selef
Bu zeyl-i câme-i ahbârun olsa nâmı seza
Lisân-ı ehl-i siyerde Vekâyi'u'l-fuzalâ
Şeyhî Mehmed Efendi (s.192)

Eser, Nev'îzâde Atâyi'nin, "*Hadâiku'l-hakâ'ik fî-tekmileti's-şakâ'ik*" isimli kitabının zeyli olup 1133 âlim ve sûfinin hayatını içermektedir. Şeyhî Mehmed Efendi *Vekâyi'u'l-fuzalâ'yı* geleneğe uygun şekilde *Şakâ'ik*'in devamı olarak kaleme almıştır. Şeyhî, her padişah dönemini bir tabaka kabul etmiştir. Yedi tabakadan oluşan eserde, o devirde yaşamış önemli şahsiyetlerin biyografilerine yer vermiştir. Ramazan Ekinci'nin hazırladığı transkripsiyonlu metin, altı yazma nüshanın karşılaştırılmasıyla oluşturulmuştur.

1078/1667'de dünyaya gelen Mehmed Efendi, ilk eğitimini babası Emir Buhari Dergâhı postnişini Simkeşzâde Hasan Feyzi Efendiden almıştır. Medrese tahsilinden sonra Ebu Sa'idzâde Feyzullah Efendinin yanında tezkireciliğe başlamıştır. Aynı zamanda "Şeyhî" mahlasını kullanarak edebiyatla da iştigal etmiştir. 18 yaşında mülâzım** olmuş, bir yandan da müderrislik icra etmiştir. Babasının vefatı üzerine, ondan aldığı icazetle Emir Buhari Dergâhı şeyhi olmuştur. İcâzetin Nakşbendiyye'ye aidiyetine dair doğruluğu teyit edilmeyen bilgiler de mevcuttur. 15 Muharrem 1144/20 Temmuz 1731'de vefat etmiştir.

Müellif; çok beğendiği *Şakâ'ik*'in mevcut zeyillerinde gördüğü eksiklikler ve dostlarının teşvikiyle eseri kaleme aldığını belirtmektedir. *Şakâ'ik*'in birçok zeyli bulunmasına rağmen en geniş ve kapsamlı olanı *Vekâyi'u'l-fuzalâ*'dır. Şeyhî, *Şakâ'ik*'ten farklı olarak esere Mısır valilerinin, yeniçeri ağalarının, kaptan-ı deryâlarla dönemin büyük kadılarının azl ve nasb tarihlerini de

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Tasavvuf, aiseavsar4@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8117-5627

** "Terim olarak medrese mezunlarının müderrislik ve kadılık almak için sıra beklemeleri, bu arada meslekî tecrübe kazanmaları ve belirli kontenjanlardan istifade ile göreve başlamalarını ifade eder." MEHMET İPŞİRLİ, "MÜLÂZEMET", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mulazemet> (07.03.2022).

eklemiştir. En büyük farklılık ise şair biyografilerinin ilavesi ile manzumelerinden misaller verilmesidir. Eserde biyografisine yer verilen kişi sayısı 2078'dir ve bunların 576'sı şairdir.

Toplam dört ciltten oluşan eserin ilk cildinde üç bölümlük giriş yer almaktadır. İlk kısımda Şeyhî Mehmed Efendi'nin hayatı, edebî şahsiyeti ve eserleri tanıtılmıştır. İkinci kısımda *Vekâyi'u'l-fuzalâ* şekil ve muhteva açısından incelenmiş ve bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Üçüncü kısımda ise eserin diğer nüshaları ve metni ele alınmıştır.

Şeyhî, geleneğe uyararak metne besmele, hamdele, salvelenin bulunduğu ve esere neden zeyl yazdığını belirten bir mukaddime ile başlar. Üç tabakanın yer aldığı bu cilde, *Şakâ'ik*'te yarım kalan IV. Murat döneminden devam eder. Nev'îzâde Atâyî'ye duyduğu hürmet sebebiyle kronolojik sırayı bozarak ilk başta onun biyografisine yer verir. Bu kısımda sadece IV. Murat dönemini tamamlamakla kalmamış Nev'îzâde'nin unuttuğu kişilerin hayatını de ele almıştır. Her tabakada ilk önce âlimlerin hâl tercümelerini anlatmış daha sonra sufilere geçerek tarikat silsileleri ile biyografilerini nakletmiştir. Konu edinilen tabakanın padişahının doğum tarihini vererek tahta çıkışını anlatmış ve o dönemdeki önemli hadiseler (isyanlar, yangınlar, seferler) yer vermiştir. Padişahın çocukları ve hocalarından kısaca bahsederek devlet adamlarının hâl tercümelerine geçmiştir. Son kısımda şairler bahsine geçmiş ve şiiirlerinden örnekler vermiştir. Bu kısımda 75 âlim, 12 sûfi, devrin padişahı, 3 sadrazam ve 22 şair olmak üzere toplam 113 şahsı ele almıştır. Aynı sıralama ve metotla ikinci tabakada Sultan İbrahim dönemini, üçüncü tabakada da Sultan IV. Mehmed dönemini anlatmıştır. Birinci ciltte toplam 1062 şahsın hâl tercümesi vardır.

Müellif ikinci ciltte besmele hamdele ve salve ile kısa bir mukaddime kaleme almıştır. Bu ciltte Sultan II. Süleyman, Sultan II. Ahmed, Sultan II. Mustafa ve Sultan III. Ahmed olmak üzere dört tabakaya yer vermiştir. Aynı metod ve sıralamayla o dönemde yaşamış şahısların biyografilerini ele almıştır. Bölümü hâtîme ile bitirmiştir.

Müellifin vefatı sebebiyle ikinci ciltte Sultan III. Ahmed'in tabakasının yazımı yarım kalmıştır. Şeyhî'nin topladığı bilgilerle oğlu Hasan Efendi yarım kalan tabakayı üçüncü ciltte tamamlamıştır. Babasının üslubuna ve metoduna bağlı kalarak biyografileri ele almış ve bölümü bir hâtîme ile sonlandırmıştır. Bu ciltte toplam 237 şahsın hâl tercümesi bulunmaktadır.

Eser, Osmanlı tarihinde öne çıkan kişiler ve hadiseleri ele alması hasebiyle o dönemi çalışan araştırmacılar için önemli bir başvuru kaynağıdır. Metnin dili Osmanlıca olduğu için bu dile hâkim kişilere hitap etmektedir. "Yer yer kafiyelerin bulunduğu, Arapça ve Farsça tamlamaların sanatlı bir şekilde kullanıldığı eser, dil ve üslup bakımından orta nesir grubuna dâhil edilmiştir" (96). Dilin kullanımı anlatılan kişinin sosyal statüsü ve ilmi şahsiyetine göre ağırlaşmaktadır. Asıl metinde kaynak gösterilmeden doğrudan ve dolaylı alıntılar

yapılmıştır. Eseri hazırlayan Ekinci, *Şakâ'ik*'e yapılan zeyilleri araştırmış ve Şeyhî'nin kullandığı kaynakları tespit edip giriş kısmında ele almıştır. Ekinci metnin sonuna eserin geniş ve kapsamlı olması sebebiyle araştırma yapmayı kolaylaştıracak üç farklı dizin hazırlamıştır.

